

netek, diktatúraleírások komplexitásával történő szembesülést, ezzel együtt pedig a regény kontextualizálásának igényét a Bodor Ádám, Láng Zsolt, Dragomán György és más szerzők által körvonalazott diskurzuson belül.

Az erdélyi irodalom problémáit elméleti igényű összefoglalásokká fejlesztő munkák sorában Boka László könyvének fontos pozíció jut Vincze Ferenc Dsida-könyve (*Az átmen(t)et(t): Dsida*, Kijárat, Budapest, 2011.) vagy Kovács Flóra közösségkoncepciókat drámatörténeti összefüggésekben elemző műve (*A közösség a kortárs erdélyi drámában és színházban*, FISZ, Budapest, 2013.) társaságában. E könyvek ismeretében a fordításszituációk sikeres áthidalása korántsem tűnik reménytelennek, noha a folyamat természetesen nem tekinthető továbbra sem lezártnak e kötetek megjelenésével. (*Gondolat*)

BALÁZS IMRE JÓZSEF

„Hívő értelem, értelmes hit”

FEKETE KÁROLY: A HEIDELBERGI KÁTÉ MAGYARÁZATA

Azt mondja Fekete Károly, hogy nemcsak tanulmányozta, de meg is szerette a *Heidelbergi Kátét*. Ha nem mondja is, tudható volna. Az a különös derű, csöndes öröm tanúskodik róla, amit a kötet minden oldalán érezhetünk. Öröm, hogy a *Káté* olyan, amilyen: a hit kérdéseit és válaszait fogalmazza meg. Öröm, hogy sok-sok munka árán bár, és másokat is bevonva vezethet végig bennünket a *Káté* „többszörösen ismétlődő és átgondolt tanulási körei”-n és segíthet hozzá, hogy aztán minden szükséges ismeret birtokában tehessünk vallást keresztyénységünkről, bűneinkről és nyomorúságunkról, megváltásunkról és hálaadásunkról. Öröm, hogy taníthat, s hozzájárulhat a „bibliai analfabetizmus” felszámolásához. Ez a szeretet bennünket is bevon fénykörébe. A hitben élőknek. Meg a bizonytalan szabódókat. Az ellenszegülőket, a félelemből engedelmeskedőket, az Isten elől elfutó embereket. Az Istent félreértő, felkészületlen, s legfőképpen, ahogy a magyarázat előszava nevezi őket, a „nem teológiai lelkületű” lelkészeket is, és mindazokat, akik testestől, lelkestől az Igét szolgálják. Meglehet persze, hogy ez a szeretet nemcsak Fekete Károlyé, hanem a *Kátén* át hozzánk forduló *Szentírásé* is.

Tudós esetében nem szoktunk szeretetről beszélni. Most elkerülhetetlen. Mert egészen világos, hogy Fekete Károly számára fontosabb kutatásainak és vizsgálódásainak tárgya, mint ő maga, és összehasonlíthatatlanul fontosabb a *Káté* kommentárjában megtettesülő segítség és a szolgálat, az, amihez könyve által hozzájuthatunk, amivel így kapcsolatot teremthetünk, mint a könyvvel megszerezhető hírnév, tekintély, hatalom, és hát az interpretáció egészének józan tárgyszerűségében megszólaló alázat is a szeretetről tanúskodik. Hogy mindennél többre becsüli az igazságot, az evangélium igazságát, s mindennél többre azokat, tegyük hozzá: illúziótlanul, akikhez beszél, akiket tanítani vágyik, akiknek csak adni és adni akar. Nincs szeretet alázat nélkül. Ahogy hit sem.

Valószínűleg nem független ettől, hogy a *Káté* logikáját megtestesítő vezérfonal, akár a telített oldatba eresztett zsinór, kikristályosítja, természetes egységbe szervezi a szakirodalomból a *Káté* éppen soros mondandóját pontosan értelmező és helyzetbe hozó tapasztalatokat, élményeket, nézeteket, véleményeket. Csak a legfontosabbakat hívja elő, a figyelmet az adott problémára összpontosító ismereteket. Nem enged a részletek csábításának. Nem cifrázza. Nem enged a református gyülekezetekben oly otthonos érzelmeknek sem. Minden ponton az a kérdés, mit mond a *Káté*, és azt miért mondja, milyen helyzetben és összefüggésben mondja, amit mond, hogyan magyarázható az adott kijelentés. Hogyan értik és mit állítanak róla azok, akik eddig bármilyen formában, de találkoztak vele. Aztán: milyen egyéb megfontolásokra érdemes figyelniük, s mi az, amit úgymond tovább kell gondolniuk. Szép, tiszta ívű, bizonyos pontjain egyenesen megragadó, erős érvekkel igazolt, teherbíró gondolatmenet alakulhat így ki. Gazdag és összetett, lelkesítő és szorongást ébresztő gondolatmenet. Hiszen mégis csak a vigasztaló Istenről, a megváltó Jézusról, a Szentlélekről, az egyházzal, a hit általi megigazulásról, a sákramentumokról, a háládatosságról, a Tízparancsolatról, az imádságról, a Miatyánkról van szó. Másképpen: emberségünk, életünk mibenlétéről és céljáról van szó szüntelenül, és igen, a felelősségünkről.

Szembeötlő, hogy mennyire egyenletes Fekete Károly figyelme. Szembeötlő, mennyire higgadt és egyensúlyos, mondhatnánk: részrehajlás nélkül való mind a 129 kérdés-felelet magyarázata. Pedig az egyik nehezebben megközelíthető, mint a másik, ez, jelentését tekintve, nyitottabb, az zártabb, s akad, amelyik mélyebben beágyazódott a hitismeretbe, vagyis többször elemezték, magyarázták, mint a többi, és hát, beszélt erről, neki is vannak szívbeli hajlandóságai. A többenél jobban foglalkoztatják Krisztus feltámadásának és mennybemenetelének összehangzó dilemmái, a keresztségről és az úrvacsoráról szóló tanítás értelmezésének megújítása, vagy Krisztus-képünk, illetve a végső időkről szóló református doktrínánk feltárása, értelmezése. Ha erről nem tudnánk, érdeklődését, vonzódását észre se vennénk. A „hívó értelem és értelmes hit” igénye következetesen kizárja a személyes érdekeket, elfogultságokat. Mindazt, ami nem az üdvösségre tekintő cselekvést szolgálná. Ami ne azt bizonyítaná, hogy keresztyénnek, reformátusnak lenni tényleg nagyon fontos dolog. Naponta megújuló feladat.

Van itt még valami, ami a fentiekhez hasonló erővel jellemzi Fekete Károly szemléletét és magatartását. Az alázatból következő, megértést kereső türelem. Ahogy maga a *Káté*, ő is kerüli az ellenségeskedő vitákat, még az olyan nyilvánvaló különbségek esetében is, mint amilyenek – mások közt – a keresztség tana, közelebből a 72. kérdés és felelet körül alakultak ki. A konfliktust természetesen nem fedi el, de szítani sem engedi. Tárgyszerű. Részletesen ismerteti a sákramentumokról szóló tanítást, világossá teszi hol és miben határolódik el a *Káté* a katolikus szentségtantól. Tisztázza a *Káté*-nak a lutheri, valamint az anabaptista tanítással kapcsolatos fenntartásait, áttekinti a református keresztségtan általános jellemzőit, elmélyülten foglalkozik a keresztség lényegével, Krisztus tettének jelentésével, a szereztetési ige ígéretével, továbbgondolásra ajánlja a gyerekkeresztségről szóló, részletesen ismertett nézeteket, majd a keresztség hatásáról gondolkodik, közelebből a 72. kérdésről, a sákramentumi cselekmény átvitt értelmű tanításáról, és

végül alaposan indokolva válaszol a 74. kérdésre: „Meg kell-e keresztelni a csecsemőket is?” Közben a hivatkozásoknak, idézeteknek, utalásoknak olyan hálóját teremti meg, amely álláspontjából, amennyire egyáltalán képes lehet, kiküszöböl minden bizonytalanságot, kétséget, félreértést vagy tévedést, hogy a vizsgált konfliktuson át értelmezettben az eredetire: Isten Igéjére mutathasson. Másképpen fogalmazva: a tantételektől, az elvek rendszerétől visszatér ahhoz, ami végbement, a ma is eleven történethez, Isten ma is élő valóságához. Minden esetben így jár el. Ez hitelesíti az értelmezés során föltisztult személyes igazságot. Igen, a türelem nem passzivitás. A türelem cselekvő bölcsesség.

Szembe kellett néznie a római katolikus mise és az úrvacsora különbségét taglaló 80. kérdés-felelet kárhuzatos bálványimádást emlegető kijelentésével is. Mint-hogy utólagos betoldásról van szó, s a *Káté* egészétől idegen sommázó, ráadásul terméketlen szócsatákat generáló indulatról, a Magyarországi Református Egyház Zsinata alighanem akkor járt volna el helyesen, ha az európai egyházak némelyikétől is támogatva ezt a passzust, az újrarendelés alkalmával élve, kiveszi a szövegből. Nem tette. Így különös jelentősége van annak, hogy a heveny viták közben Fekete Károly mire jut a probléma tárgyalása közben. A szokásos eljárással halad: feltárja és megmutatja: az egyetlen kérdés, ez esetben az úrvacsora mibenlétének kérdése hogyan bomlik sok kérdésre, és a sok kérdés, hogyan ötvöződik ismét az egy kérdésben. A heidelbergi idő úrvacsora vitájától indul, hogy aztán Krisztus keresztáldozatának egyszerűségén, Krisztus tettének jelentésén, a szerzettetési ige ígéretén, a hamis tanítás elutasításán, a sákramentumi cselekmény átvitt értelmű lelki tanításán át jusson el az úrvacsora és a mise különbségének vizsgálatához, majd a Tridenti zsinat határozatához, amit, az eddigiekhez hasonlóan olyan teológusok reflexióit idézve tekint át, mint Kálvin, Luther, Karl Barth, Gerold Meili, Victor János, Török István és mások. Végül is igen sokféle időpontban és még több nézőpontból, látószögből formált pro-kontra nézeteken keresztül vehetjük szemügyre, mondhatni: vitathatjuk meg a hivatalos római katolikus tanítás változásait, s azt a folyamatot is, amelynek során a *Káté* 80. kérdésre adott felelete a sokakat megbotránkoztató nyers ítéletből a misegyakorlatnak szóló üdvös figyelmeztetéssé enyhült. Igen, ennyire jutottunk, de ez elég sok! Ne akarjunk elébe vágni annak, amit az Úr akar.

E vaskönyv elolvasása után annyit a szakmailag illetéktelen olvasó is megállapíthat, hogy Fekete Károly méltónak bizonyult egyedülálló vállalkozásához. Tisztességes és megbízható a kutatásban, a feltárt ismeretek szabatos bemutatásában, értelmezésében, közlésében. Nyoma nincs gondatlanságnak, figyelmetlenségnek, a hitérdeken túl bármilyen érdek befolyásának, ellenőrizhetetlen kijelentésnek, megállapításnak. Anyagának szervezésében, fejlesztésében a közelítésmódok, felfogások, álláspontok, következtetések szembesítő bemutatása nemcsak körültekintő alaposágára, mértékletességére, tapintatra, mi több anyagával szemben érzett tiszteletére mutat rá, hanem nyitottságára: objektivitásának alapjára is. Minden ponton méltányos, logikus és kielégítően bizonyító eljárást alkalmaz. Nem akar végleges, minden mást kizáró eredményre jutni. Összegez: most így állunk. Összegez: vagyis a református identitást megteremtő és karban tartó hatalmas tudást rendező és teszi lehetőség szerint a legszélesebb körben megközelíthetővé,

megismerhetővé, hasznosíthatóvá, cselekvéshez alkalmassá. Ez az igazi teológia, amit Fekete Károly művel. Tudományos kutatás és tanítás egymásban, egymás által.

Van azonban még valami, aminek jelentősége önmagában is meghaladhatatlan, hát még egy ilyen munkával a háttérben. Fekete Károlynak mint tanító teológusnak nyilván evidencia, hogy a *Biblia* olvasását „Istennek tulajdon igaz beszédét” – ahogy a *Második Helvét Hitvallás* fogalmaz – nem takaríthatja meg a *Káté*, még kevésbé a *Káté* magyarázata. Legyen az bármilyen okos, magvas, eleven. A *Bibliából* „kell tanulni az igazi bölcsességet és kegyességet – mondja ugyancsak a *Hitvallás*, mint szintén az egyházak reformálását és kormányzását és a kegyesség minden teendőjére vonatkozó utasítást, végül a hittételek bebizonyítását és elvetését, avagy minden tévelygés megcáfolását, sőt minden intést is, az apostol ama mondása szerint: A teljes Írás Istentől ihletett és hasznos a tanításra, a feddésre...” (2 Tim. 3,16). Utal is erre Fekete Károly a kötet elején, a *Káté* jellemzőinek számbavételekor, s olykor más helyen is. Ez azonban egy ilyen minőségű munka tanulmányozása közben nem olyan magától értődő, tehát nem elég hitben élő reformátusoknak sem, hát még azoknak, akikről ez kíméletesen fogalmazva sem mondható el. Számukra a *Heidelbergi Káté* magyarázata bizony könnyen a *Biblia* helyére léphet. Emberi az isteni elé. És ez nagy baj volna! (*Kálvin*)

VARGA LAJOS MÁRTON

Főszerkesztő és felelős kiadó: ACZÉL GÉZA

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Tipográfia: Kass János

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége. Nyomás: PIREHAB Nonprofit Kft. Nyomdaüzeme, Debrecen

Felelős vezető: Becker György vezérigazgató

Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. Telefon és fax: (52) 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.